

INFORMACJA NA TEMAT NAWOŻENIA

W związku z licznymi doniesieniami dotyczącymi nieprawidłowości związanych ze stosowaniem różnych substancji w celach nawożenia na gruntach powiatu kutnowskiego przedstawiamy najważniejsze przepisy obowiązujące w Polsce w tym zakresie.

NAWOŻENIE NAWOZAMI NATURALNYMI I ORGANICZNYMI

Nawozy naturalne w postaci płynnej lub stałej, (obornik, gnojówka, gnojowica) można stosować w terminie **od 1 marca do 30 listopada**.

W związku z powyższym **od 1 grudnia do końca lutego obowiązuje całkowity zakaz stosowania nawozów naturalnych i organicznych**.

Wyjątek stanowią uprawy pod osłonami, gdzie takie nawozy możemy stosować cały rok. Nie dotyczy to również rolników gospodarujących na obszarach OSN (obszary szczególnie narażone na zanieczyszczenia związkami azotu). Zgodnie z założeniami programów działań dla OSN nawozy naturalne można stosować jedynie do 15 listopada, o czym jest mowa w dalszej części opracowania.

NAWOZY

Podstawowym aktem prawnym jest **ustawa z dnia 10 lipca 2007 r. o nawozach i nawożeniu** (Dz. U. z 2015 r., poz. 625, z późn. zm.).

Zgodnie z definicją ustawową zawartą w art. 2 ust. 1 tej ustawy **nawozy** to:

produkty przeznaczone do dostarczania roślinom składników pokarmowych lub zwiększania żyzności gleb albo zwiększania żyzności stawów rybnych, którymi są nawozy mineralne, nawozy naturalne, nawozy organiczne i nawozy organiczno-mineralne.

I. Nawozy naturalne to przeznaczone do rolniczego wykorzystania obornik, gnojówka i gnojowica, guano i odchody pochodzące od zwierząt innych gospodarskich, z wyjątkiem pszczoł, bez dodatków innych substancji.

Nawozy naturalne mogą być:

- **zbywane** do bezpośredniego rolniczego wykorzystania wyłącznie na podstawie umowy zawartej w formie pisemnej pod rygorem nieważności. Umowę strony przechowują co najmniej przez 8 lat od dnia jej zawarcia (art. 3 ust. 3 i 4).

Nabywca nawozu naturalnego:

- **opracowuje** w terminie 30 dni od dnia zawarcia umowy **plan nawożenia**, opracowany zgodnie z zasadami dobrej praktyki rolniczej, na podstawie składu chemicznego nawozów oraz potrzeb pokarmowych roślin i zasobności gleb, jednak nie później niż do dnia rozpoczęcia stosowania nawozu naturalnego.

Plan nawożenia musi być zaopiniowany przez Okręgową Stację Chemiczno-Rolniczą, następnie w ciągu 14 dni od otrzymania opinii kopię planu nawożenia wraz z opinią należy przekazać wójtowi (burmistrzowi, prezydentowi) oraz wojewódzkiemu inspektorowi ochrony środowiska (art. 18 ust. 1 i 2).

Obowiązek opracowania planu nawożenia dotyczy również wszystkich podmiotów, które prowadzą chów lub hodowlę drobiu powyżej 40 000 stanowisk lub chów lub hodowlę świń powyżej 2000 stanowisk dla świń o wadze ponad 30 kg lub 750 stanowisk dla macior, a zatem zobowiązanych do posiadania pozwolenia zintegrowanego na prowadzenie ww. chowu lub hodowli.

Uwaga:

Jeżeli proponowana do stosowania w rolnictwie substancja jest:

produktem ubocznym pochodzenia zwierzęcego kat. 2,

to obowiązują przepisy dotyczące nawozów naturalnych tj. umowa i plan nawozowy.

Transport produktów ubocznych pochodzenia zwierzęcego jest działalnością nadzorowaną i wymaga uzyskania decyzji Powiatowego Lekarza Weterynarii.

Materiał kat. 2 może być stosowany w glebie bez uprzedniego przetworzenia, w przypadku:

- obornika,
- treści z przewodu pokarmowego oddzielonej od przewodu pokarmowego,
- mleka, produktów na bazie mleka i siary,

jeżeli właściwy organ uznał, że nie stwarzają one ryzyka dla rozprzestrzeniania poważnej choroby zakaźnej.

II. Nawozy organiczne to nawozy wyprodukowane z substancji organicznej lub z mieszanin substancji organicznych, w tym komposty, a także komposty wyprodukowane z wykorzystaniem dżdżownic.

Wprowadzanie do obrotu nawozów organicznych wymaga uzyskania stosownego pozwolenia wydanego w drodze decyzji przez ministra właściwego do spraw rolnictwa (art. 4 ust. 1 i 2). Wykaz nawozów i środków wspomagających uprawę roślin umieszczony jest na stronie Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi (art. 8 ust. 2).

ZASADY STOSOWANIA NAWOZÓW

Nawozy stosuje się w sposób, który nie zagraża zdrowiu ludzi lub zwierząt lub środowisku.

Zastosowana w okresie roku dawka nawozu naturalnego (obornika, gnojowicy, gnojówki) nie może zawierać więcej niż **170 kg azotu (N)** w czystym składniku **na 1 ha użytków rolnych** (art. 17 ust. 1 i 2).

Zabrania się stosowania nawozów:

- 1) **na glebach zalanych wodą, przykrytych śniegiem, zamrzniętych do głębokości 30 cm oraz podczas opadów deszczu,**
- 2) **naturalnych:**
  - a) w postaci płynnej (gnojówka, gnojowica) oraz azotowych - **na glebach bez okrywy roślinnej**, położonych na stokach o nachyleniu większym niż 10%,
  - b) w postaci płynnej (gnojówka, gnojowica) - **podczas wegetacji roślin przeznaczonych do bezpośredniego spożycia przez ludzi.**

Nawozy naturalne i organiczne, w postaci stałej lub płynnej,

- 1) **stosuje się** w okresie **od dnia 1 marca do dnia 30 listopada**, z wyjątkiem nawozów stosowanych pod uprawy pod osłonami (szklarnie, inspekty, namioty foliowe),
- 2) **nie stosuje się** nawozów **w odległości mniejszej niż 5 m od jezior i zbiorników o powierzchni do 50 ha, cieków wodnych, rowów i kanałów,**
- 3) **nie stosuje się** żadnych nawozów **w odległości mniejszej niż 20 m od jezior i zbiorników** o powierzchni powyżej 50 ha, ujęć wody i morskiego pasa nadbrzeżnego.

Nawozy naturalne przykrywa się lub miesza z glebą nie później niż następnego dnia po ich zastosowaniu, z wyłączeniem nawozów stosowanych w lasach oraz na użytkach zielonych.

Uwaga:

Na terenach określonych jako wody wrażliwe na zanieczyszczenie związkami azotu ze źródeł rolniczych i obszary szczególnie narażone (OSN) określono krótsze terminy stosowania nawozów i zaostrzone wymogi, o czym mowa w dalszej części informacji.

DLA ZACHOWANIA BEZPIECZEŃSTWA ZDROWIA LUDZI, ZWIERZĄT I OCHRONY ŚRODOWISKA NIE NALEŻY STOSOWAĆ W CELACH NAWOŻENIOWYCH SUBSTANCJI NIEZNANEGO POCHODZENIA!

ODPADY, ŚCIEKI

Ponadto w rolnictwie istnieje możliwość wykorzystania w celach nawozowych:

- I. **Odpadów w postaci komunalnych osadów ściekowych** – na podstawie art. 96 ustawy z dnia 14 grudnia 2012 roku o odpadach (Dz.U. z 2016r., poz. 1987), **gdzie wykorzystanie osadów traktowane jest jako odzysk odpadów:**
  - **w rolnictwie**, rozumianym jako uprawa wszystkich płodów rolnych wprowadzanych do obrotu handlowego, włączając w to uprawy przeznaczone do produkcji pasz, a także,
  - do uprawy **roślin przeznaczonych do produkcji kompostu**,
  - do uprawy **roślin nieprzeznaczonych do spożycia i do produkcji pasz**,
  - do **rekultywacji terenów**, w tym gruntów na cele rolne.

Stosowanie komunalnych osadów ściekowych jest możliwe pod następującymi warunkami:

- 1) jeżeli są one ustabilizowane oraz przygotowane odpowiednio do celu i sposobu ich stosowania, w szczególności przez poddanie ich obróbce biologicznej, chemicznej, termicznej lub innemu procesowi, który obniża podatność komunalnych osadów ściekowych na zagniwanie i eliminuje zagrożenie dla środowiska lub życia i zdrowia ludzi,

- 2) komunalne osady ściekowe mogą być przekazywane do stosowania władającemu powierzchnią ziemi wyłącznie przez wytwórcę tych osadów, a odpowiedzialność za prawidłowe stosowanie w celach ww. uprawy roślin, spoczywa na wytwórcy tych osadów,
- 3) przed stosowaniem komunalne osady ściekowe oraz grunty, na których osady te mają być stosowane, poddaje się badaniom, przez wytwórcę komunalnych osadów ściekowych, który jest obowiązany do przekazywania, wraz z tymi osadami, władającemu powierzchnią ziemi, informacji o dawkach osadu, które mogą być stosowane na poszczególnych gruntach, oraz wyników badań,
- 4) wytwórca komunalnych osadów ściekowych stosowanych w ww. celach, powiadamia w formie pisemnej wojewódzkiego inspektora ochrony środowiska o zamiarze przekazania tych osadów władającemu powierzchnią ziemi, na której te osady mają być stosowane, na co najmniej 7 dni przed przekazaniem, podając dane wskazujące władającego powierzchnią ziemi oraz numery ewidencyjne działek, na których komunalne osady ściekowe mają być stosowane,
- 5) władający powierzchnią ziemi, na której mają być stosowane komunalne osady ściekowe, jest obowiązany przechowywać wyniki badań, oraz informacje przez okres 5 lat od dnia zastosowania komunalnych osadów ściekowych.

Zakazuje się stosowania komunalnych osadów ściekowych:

- na terenach czasowo **zamarzniętych i pokrytych śniegiem**,
- na **gruntach o dużej przepuszczalności**, jeżeli poziom wód gruntowych znajduje się na głębokości mniejszej niż 1,5 m poniżej powierzchni gruntu,
- na gruntach rolnych o spadku przekraczającym 10%,
- na terenach położonych **w odległości mniejszej niż 100 m od ujęcia wody, domu mieszkalnego lub zakładu produkcji żywności**,
- na gruntach, na których rosną **rośliny sadownicze i warzywa**, z wyjątkiem drzew owocowych,
- na gruntach przeznaczonych **pod uprawę roślin jagodowych i warzyw**, których części jadalne bezpośrednio stykają się z ziemią i są spożywane w stanie surowym – w ciągu 18 miesięcy poprzedzających zbiory i w czasie zbiorów,
- na gruntach wykorzystywanych **na pastwiska i łąki**,
- na gruntach wykorzystywanych **do upraw pod osłonami**,
- na obszarach **parków narodowych i rezerwatów przyrody**, a także na terenach objętych pozostałymi formami ochrony przyrody, jeżeli osady ściekowe zostały wytworzone poza tymi terenami,
- na terenach **ochrony pośredniej stref ochronnych ujęć wody** i na obszarach ochronnych zbiorników wód śródlądowych, w przypadku ich ustanowienia w akcie prawa miejscowego,

- w pasie gruntu o szerokości **50 m bezpośrednio przylegającego do brzegów jezior i cieków**,
- na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią oraz na terenach czasowo podtopionych i bagiennych.

Zasady stosowania komunalnych osadów ściekowych zawarte są w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 6 lutego 2015 r. w sprawie komunalnych osadów ściekowych (Dz.U. z 2015r., poz. 257), w którym określono szczegółowe warunki stosowania komunalnych osadów ściekowych, w tym dawki tych osadów, które można stosować na gruntach.

- II. Ścieków do rolniczego wykorzystania** – na podstawie art. 36 ust. 2 i 3 pkt 4, art. 44 i art. 122 ust. 1 pkt 6 ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne (Dz.U. z 2015r., poz. 469 ze zm.).

Przez **rolnicze wykorzystanie ścieków** rozumie się zastosowanie ścieków:

- do nawadniania,
- do nawożenia,

użytków rolnych oraz stawów wykorzystywanych do chowu lub hodowli ryb.

Roczne i sezonowe dawki ścieków wykorzystywanych rolniczo nie mogą przekroczyć zapotrzebowania roślin na azot, potas, wodę oraz utrudniać przebiegu procesów samooczyszczania się gleby. Warunkiem stosowania ścieków jest, że nie stanowią one zagrożenia dla jakości wód podziemnych i powierzchniowych, a w szczególności nie spowodują zanieczyszczenia tych wód substancjami szczególnie szkodliwymi dla środowiska wodnego.

Rolnicze wykorzystanie ścieków w ilości do 5 m³ na dobę służące zaspokojeniu potrzeb własnego gospodarstwa domowego oraz gospodarstwa rolnego stanowi zwykłe korzystanie z wód i nie wymaga uzyskania decyzji administracyjnej.

Nie stanowi zwykłego korzystania z wód rolnicze wykorzystanie ścieków, jeżeli ich łączna ilość jest większa niż 5 m³ na dobę, na rolnicze wykorzystanie ścieków, w zakresie nieobjętym zwykłym korzystaniem z wód wymagane jest pozwolenie wodnoprawne.

Zabrania się rolniczego wykorzystania ścieków:

- gdy grunt jest **zamarznięty do głębokości 30 cm lub przykryty śniegiem**, z wyjątkiem dna stawów ziemnych wykorzystywanych do chowu i hodowli ryb,

- na gruntach wykorzystywanych **do upraw roślin, przeznaczonych do spożycia w stanie surowym,**
- na gruntach, w których zwierciadło wód podziemnych znajduje się płycej niż 1,5 m od powierzchni ziemi lub od dna rowu rozprowadzającego ścieki,
- na obszarach o spadku terenu większym niż 10% dla gruntów ornych i 20% dla łąk, pastwisk oraz plantacji drzew leśnych.

Szczegółowe zasady rolniczego stosowania ścieków określa rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 18 listopada 2014 r. w sprawie warunków, jakie należy spełnić przy wprowadzaniu ścieków do wód lub do ziemi, oraz w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego (Dz. U. z 2014r., poz. 1800), w którym określono m.in. wymagane możliwości redukcji zanieczyszczeń w tych ściekach, niezbędne warunki sanitarne, najwyższe dopuszczalne wartości wskaźników zanieczyszczeń oraz dopuszczalną zawartość metali ciężkich w glebach, w warstwie 0–30 cm, na obszarach, na których może być stosowane rolnicze wykorzystanie ścieków, a także położenie gruntów, na których może być stosowane rolnicze wykorzystanie ścieków, oraz urządzeń i instalacji przeznaczonych do ich magazynowania i przygotowania.

Uwaga:

Spełnienie ww. warunków ocenia się na podstawie badań ścieków i gleby, przy czym badania mikrobiologiczne i parazytologiczne oraz badania stanu i składu ścieków przeznaczonych do rolniczego wykorzystania wykonuje się co najmniej raz na dwa miesiące, a badania zawartości metali ciężkich w glebach na obszarach, na których może być stosowane rolnicze wykorzystanie ścieków, przeprowadza się co 5 lat.

OBSZARY OSN

Wody wrażliwe na zanieczyszczenie związkami azotu ze źródeł rolniczych i obszary szczególnie narażone, z których odpływ azotu ze źródeł rolniczych do tych wód należy ograniczyć [OSN].

W związku z realizacją dyrektywy 91/676/EWG z dnia 12 grudnia 1991 r. dotyczącej ochrony wód przed zanieczyszczeniem powodowanym przez azotany pochodzące ze źródeł rolniczych (tzw. dyrektywy azotanowej) dyrektor regionalnego zarządu gospodarki wodnej określa i weryfikuje co 4 lata wody wrażliwe na zanieczyszczenie związkami azotu ze źródeł

rolniczych i obszary szczególnie narażone (OSN), z których odpływ azotu ze źródeł rolniczych do tych wód należy ograniczyć oraz ustanawia programy działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych dla obszarów szczególnie narażonych (podstawa prawna: art. 43 ust. 3 i 7 ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. - Prawo wodne).

**Na obszarach OSN obowiązują Programy działań mających na celu:
ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych.**

Tereny rolnicze powiatu kutnowskiego w dużej części objęte są:

- OSN Bzura,
- OSN Skrwa Lewa,
- i uzupełniająco OSN Dopływy Bzury od źródeł do Rawki.

Na tych terenach obowiązują jeszcze większe restrykcje dotyczące stosowania nawozów, w tym nawozów naturalnych i organicznych.

Na obszarach OSN stosuje się następujące zasady nawożenia (ponad wynikające z ogólnych zasad zawartych w rozporządzeniu w sprawie szczegółowego sposobu stosowania nawozów oraz prowadzenia szkoleń z zakresu ich stosowania).

Nawożenie stosuje się w okresach i warunkach:

- 1) **gdy nie ma zagrożenia, że zawarte w nich składniki mineralne, szczególnie związku azotu, będą wymywane do wód gruntowych lub zmywane do wód powierzchniowych w stopniu powodującym zagrożenie dla wód, a w konsekwencji ich zanieczyszczenia,**
- 2) **na gruntach ornych** nawozy naturalne i organiczne stosuje się w okresie **od 1 marca do 15 listopada,**
- 3) **na łąkach trwałych i pastwiskach trwałych**
  - a) nawozy płynne naturalne stosuje się w **od dnia 1 marca do 15 sierpnia,**
  - b) nawozy stałe naturalne **na łąkach** stosuje się **od dnia 1 marca do 30 listopada,**
  - c) nawozy stałe naturalne **na pastwiskach** stosuje się **od 1 marca do 15 kwietnia i od 15 października do 30 listopada,**
- 4) nawożenia nie stosuje się przez cały rok na glebach nieuprawianych, w tym ugorach.

Zgodnie z definicją zawartą w ww. Programach gnojowica (płynny nawóz naturalny) to mieszanina kału i moczu zwierząt z domieszką wody.

SANKCJE

Kto:

- ✓ będąc nabywcą nawozu naturalnego **nie posiada pozytywnie zaopiniowanego planu nawożenia**, lub
- ✓ **stosuje nawozy naturalne niezgodnie** z pozytywnie zaopiniowanym planem nawożenia, lub
- ✓ **przechowuje nawozy naturalne niezgodnie** z warunkami określonymi w art. 25 ustawy o nawozach i nawożeniu,

podlega karze grzywny – art. 41 ustawy o nawożeniu.

W związku ze stwierdzonymi naruszeniami wymagań ochrony środowiska w obszarze rolnictwa **WOJEWÓDZKI INSPEKTOR OCHRONY ŚRODOWISKA** może podjąć następujące działania pokontrolne:

- wydać decyzje administracyjną,
- pouczyć lub nałożyć grzywnę w drodze mandatu karnego,
- skierować wniosek o ukaranie w sprawach o wykroczenie do sądu,
- skierować wniosek do prokuratury,
- skierować wystąpienie do innych organów,
- żądać przeprowadzenia postępowania dyscyplinarnego,
- wszcząć egzekucję.

W związku ze stwierdzonymi naruszeniami AGENCJA RESTRUKTURYZACJI I MODERNIZACJI ROLNICTWA podejmuje decyzję o zmniejszeniu (nawet do 100%) wielkości dopłaty bezpośredniej.

Ważne kontakty:

1. Starostwo Powiatowe w Kutnie

ul. T. Kościuszki 16, 99-300 Kutno

Wydział Rolnictwa, Leśnictwa i Ochrony Środowiska

tel. 24 355 47 67, 355 47 53, 355 47 60

e-mail: ochrona.srodowisko@powiatkutno.eu

2. Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska

Delegatura WIOŚ w Skierniewicach

al. M. Rataja 11, 96-100 Skierniewice

tel. 46 833 64 64

3. Powiatowy Inspektor Weterynarii

ul. H. Sienkiewicza 25, 99-300 Kutno

tel. 24 253 35 49

4. Komenda Powiatowa Policji w Kutnie

ul. Toruńska 14, 99-300 Kutno

tel. 24 253 21 00

5. Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa

Oddział Łódź, Filia Kutno

Ul. Łąkoszyńska 127, 99-300 Kutno

tel. 24 253 89 43

6. Ośrodek Doradztwa Rolniczego zs. W Bratoszewicach

PZDR Kutno ul. Skłęczkowska 42, 99-300 Kutno

tel. 24 253 48 25

Akty prawne:

1. Ustawa z dnia 10 lipca 2007 r. o nawozach i nawożeniu (Dz. U. z 2015r., poz. 625, z późn. zm.)
2. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 16 kwietnia 2008r. w sprawie szczegółowego sposobu stosowania nawozów oraz prowadzenia szkoleń z zakresu ich stosowania (Dz. U. z 2014 r., poz. 393).
3. Ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne (Dz. U. z 2015r., poz. 469, z późn. zm.).
4. Ustawa z dn. 14 grudnia 2012 roku o odpadach (Dz.U. z 2016r., poz. 1987).
5. Rozporządzenie Nr 2/2012 Dyrektora RZGW w Warszawie z dnia 20 sierpnia 2012r. w sprawie określenia wód powierzchniowych wrażliwych na zanieczyszczenie związkami azotu ze źródeł rolniczych oraz obszarów szczególnie narażonych, z których odpływ azotu ze źródeł rolniczych do tych wód należy ograniczyć na terenie województwa łódzkiego (Dz. Urz. Woj. Łódz. z 2012 r. , poz. 2762).
6. Rozporządzenie Nr 16/2015 Dyrektora RZGW w Warszawie z dnia 30 czerwca 2015r. w sprawie określenia wód powierzchniowych wrażliwych na zanieczyszczenie związkami azotu ze źródeł rolniczych oraz obszarów szczególnie narażonych, z których odpływ azotu ze źródeł rolniczych do tych wód należy ograniczyć na terenie województwa łódzkiego (Dz. Urz. Woj. Łódz. z 2015 r., poz. 2838).
7. Rozporządzenie nr 5/2013 Dyrektora RZGW w Warszawie z dnia 8 maja 2013r. w sprawie wprowadzenia programu działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych dla obszaru szczególnie narażonego Bzura (Dz. Urz. Woj. Łódz. z 2013r., poz. 2993).
8. Rozporządzenie Nr 8/2013 Dyrektora RZGW w Warszawie z dnia 8 maja 2013r. w sprawie wprowadzenia programu działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych dla obszaru szczególnie narażonego Skrwa Lewa (Dz. Urz. Woj. Łódz. z 2013r., poz. 2994).
9. Rozporządzenie Nr 4/2014 Dyrektora RZGW w Warszawie z dnia 31 stycznia 2014r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wprowadzenia programu działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych dla obszaru szczególnie narażonego Skrwa Lewa (Urz. Woj. Łódz. z dn. 04.02.2014 r. poz. 440).
10. Rozporządzenie nr 6/2014 Dyrektora RZGW w Warszawie z dnia 31 stycznia 2014r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wprowadzenia programu działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych dla obszaru szczególnie narażonego Bzura (Dz. Urz. Woj. Łódz. z 2014r., poz. 441).